

ADANA'DA ÇOCUKLUK ÇAĞI UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A RESEARCH ON CHILDHOOD PRACTICES IN ADANA

İsmail ŞENESEN*

ÖZ: Doğumu takip eden kırkınıcı günden, buluş çağına kadar olan döneme, “çocukluk çağı” denir. Doğumdan sonra çocuğun gelişimini izleyen, onun anneye babayla, ailenin öteki üyeleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, tören, işlem ve pratik vardır. Bu dönemde çocuğun korunması, büyütülmesi, bağlı bulunduğu toplumun değer yargılarına uyumlu bir birey haline gelmesi için yazılı olmayan birçok kurala uyması ve bunları öğrenmesi gerekir. Çocukluk çağında gerçekleştirilen işlem ve pratikler, töre ve törenler, önem ve sıralarına göre kimi zaman katı, kimi zaman da esnek bir biçimde uygulanırlar. Günümüzde çocuk gelişimiyle ilgili uzmanlar, çocukların doğumundan itibaren ergenliğin sonuna kadar olan dönemlerini belirli yaş kümelerinde ele alıyor ve bu dönemleri çocuğun bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi, motor gelişimi, dil gelişimi, duygusal gelişimi ve sosyal gelişimi açısından farklı kategorilerde inceliyorlar. Bu çalışmanın konusunu, Adana’da günümüzde halen yaşamakta olan çocukluk çağı uygulamalarının tespit edilerek yazıya geçirilmesi oluşturmaktadır. Gözlem ve görüşme yoluyla sahadan derlenen bilgiler, eğitim bilimlerinin bakış açısı ve yaklaşımı dikkate alınarak çocukluk çağının yukarıda sıralan evrelerine göre tasnif edilmiştir. Elde edilen verilerin işlenmesi sırasında halkbiliminin ilgili başlıkları, çocuğun bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi, motor gelişimi, dil gelişimi, duygusal gelişimi ve sosyal gelişimi sırası göz önüne alınarak işlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Kullanılan bu yöntemle, Türk halkbiliminin genellikle doğum uygulamaları arasında yer verilen ve ayrıntıları gözden kaçan bu dönemini, münferit bir başlık altında değerlendirme denemesiyle birlikte verilere bilimsel bir tasnif uygulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çağı, Adana, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Uygulamalar

ABSTRACT: The period from the fortieth day following the birth to puberty is called “childhood”. There are a series of rules, customs, ceremonies, procedures and practices that follow the development of the child after birth and regulate his relations with the mother and father, other members of the family and the social environment. In this period, in order for the child to be protected, raised, and become an individual in harmony with the value judgments of the society to which he belongs, he must obey and learn many unwritten rules. Processes and practices, customs and ceremonies performed in childhood are sometimes applied rigidly and sometimes in a flexible manner, depending on their importance and order. Today, child development experts deal with the periods from birth to the end of adolescence in certain age groups and examine these periods in different categories in terms of the child’s physical development, cognitive development, motor development, language development, emotional development and social development. The subject of this study is to identify and write down the childhood practices that are still living in Adana today. The information gathered from the

* Dr.-Çukurova Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu /Adana- isenesen@cu.edu.tr (Orcid: 0000-0002-9603-3047)

field through observation and interview has been classified according to the above-listed stages of childhood, taking into account the perspective and approach of educational sciences. During the processing of the data obtained, the relevant topics of folklore were processed and written down, taking into account the child's physical development, cognitive development, motor development, language development, emotional development and social development. With this method used, a scientific classification was tried to be applied to the data with an attempt to evaluate this period of Turkish folklore, which is generally included among the birth practices and whose details are overlooked, under an individual title.

Keywords: Childhood, Adana, Transition Periods, Beliefs, Practices

Giriş

İnsanın dünyaya geliş süreciyle birlikte içinde bulunduğu kültürü alımlama süreci, bebeklik döneminden itibaren pek çok kompleks uygulamayı içerir. Bu uygulamalar sayesinde birey bebeklik dönemiyle birlikte içene doğduğu topluluğun kültürel anlamda meşru bir üyesi olur. Sedat Veyis Örnek bu konuda şu tespitleri yapar:

“Doğumdan sonra çocuğun gelişimini izleyen, onun anneye babayla, ailenin öteki üyeleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, adet, tören, işlem ve pratik vardır. Bu dönemde çocuğun korunması, büyütülmesi, giderek bağlı bulunduğu grubun ya da kültürel ortamın benimsediği kalıplara, değer yargılarına uyumlanması için birçok aşamadan, erginleme işleminden geçmesi gerekmektedir. Bu işlem ve pratikler, töre ve törenler, önem ve sıralarına göre kimi zaman katı, kimi zaman da esnek bir biçimde uygulanırlar.” (Örnek, 1995: 147).

Doğumu takip eden kırk günden, buluş çağına kadar olan döneme, “çocukluk çağı” denir. Günümüzde çocuk gelişimiyle ilgili uzmanlar, çocukların doğumundan itibaren ergenliğin sonuna kadar olan dönemlerini belirli yaş kümelerinde ele alarak bu dönemleri çocuğun bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi, motor gelişimi, dil gelişimi, duygusal gelişimi ve sosyal gelişimi açısından farklı kategorilerde incelemektedirler.

Eğitim bilimi ve çocuk psikolojisi alanındaki uzmanların yaptığı bu sınıflamada, çocukluk çağı şu şekilde tasnif edilmektedir:

1. Bebeklik Dönemi
 - A. Yeni Doğan Bebek (0-4 Hafta Arası)
 - B. Bebeklik Dönemi (4 Hafta- 2 Yıl Arası)
 2. İlk Çocukluk Dönemi (2-6 Yıl Arası)
 3. Son Çocukluk Dönemi (6-11 Yıl Kız Çocuk / 6-13 Yıl Erkek Çocuk)
 4. Ergenlik Dönemi (11-20 Yıl Kız Çocuk / 13-20 Yıl Erkek Çocuk)
- (Yavuzer, 1997: 33-51)

Çalışmanın konusunu Adana’da günümüzde halen yaşamakta olan çocukluk çağı uygulamalarının tespit edilerek yazıya geçirilmesi teşkil etmektedir. Gözlem ve görüşme yoluyla sahadan derlenen bilgiler, eğitim bilimlerinin bakış açısı ve yaklaşımı dikkate alınarak çocukluk çağının yukarıda sıralan evrelerine göre tasnif edilmiştir. Elde edilen verilerin işlenmesi sırasında halkbiliminin ilgili başlıkları, çocuğun bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi, motor gelişimi, dil gelişimi, duygusal gelişimi ve

sosyal gelişimi sırası göz önüne alınarak işlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Kullanılan bu yöntemle, Türk halkbiliminin genellikle doğum uygulamaları arasında yer verilen ve ayrıntıları gözden kaçan bu dönemini, münferit bir başlık altında değerlendirme denemesiyle birlikte verilere bilimsel bir tasnif uygulanmaya çalışılmıştır.

Adana'da Çocukluk Çağı Uygulamaları

Bebeğin doğduğu andan başlayarak yaşadığı tüm değişim ve gelişimler onu sosyal yaşama yakınlaştırır. Bebek için yapılan neredeyse her uygulamanın tören niteliği taşıması, bunu sağlayan en önemli etkidir. Çevrenin ve akrabaların da katılımı ile yapılan ritüeller, aynı zamanda bebeğin ilk sosyal deneyimlerini oluşturur. Mircae Eliade bu durumu şu şekilde açıklar: “Çocuk doğduğunda yalnızca fiziki bir var oluşa sahiptir. Henüz ailesi tarafından tanınmamıştır ve cemaat tarafından da kabul edilmemiştir. Yeni doğan bebeğe canlı statüsünü doğumdan hemen sonra uygulanan ayinler sağlar. Canlılar ancak bu ayinler sayesinde toplumla bütünleşir.” (Eliade, 1991: 161). Bu pratiklerin kuralları geleneği iyi bilen kişilerce uygulanır. Bu sayede toplumun öğretileri güvenle korunur (Malinovski, 2000: 66).

1. Bebeklik Dönemi

A. Yeni Doğan Bebek ile İlgili Uygulamalar (0-4 Hafta Arası)

Ad Koyma

Türklerde ad koyma kültürü, geçmişten bu yana zengin içeriğini sürdüren bir gelenektir. Eki metinlere konuyla ilgili çeşitli uygulamalar yansımıştır. Soyun ve aile birliğinin devamını yansıtacak biçimde bebeğe ad koyma önemli bir husustur. Örnek'in konuyla ilgili tespitleri şu şekildedir:

“Ad; insanın sosyal ve kişisel kimliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemli gücünü de belirten bir simgedir. Ayrıca, bireyin ait olduğu toplumun dili, kültürü hakkında da ipucu verir. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir. Onun için çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz. Çocuğa verilen adın karşıladığı anlam onun karakterini, kişiliğini, toplum içindeki yerini, başarısını damgalayacak, biçimlendirecek bir öz taşıdığı için dikkat edilerek özenle seçilir. Bu yüzden, çocuğun taşıdığı adın anlamının çocuğa geçtiği inancı çok yaygındır” (Örnek, 1995: 148).

Konuyla ilgili Orhan Acıpayamlı ise ad vermenin insanlık tarihiyle paralel olduğunu belirtir ve şu tespitleri yapar: “İnsanoğlu var olduğu andan itibaren, doğadaki her varlığı isimlendirmiş kendi ad seçimi de tarih boyunca çeşitli boyutlar kazanarak zengin bir gelenek zinciri ve uygulamalardan oluşan bir folklor olayına dönüşmüştür. Bu sebeple de onomastik (ad bilim) içinde antroponomi (insan adı) adı verilen bir araştırma dalı doğmuştur” (Acıpayamlı, 1992: 2).

Çocuğa daha önceden belirlenen ad konulur. Bu adlar genellikle aile büyüklerinin adı olabileceği gibi, İslam büyüklerinin adları, tarihe mal olmuş büyük kişilerin adları ya da o dönemde herkes tarafından tercih

edilen güncel isimler olabilir. Bebeğin doğduğu sırada, göbeği kesilirken göbek adı konabilir. Bu adlarda daha çok Kuran-ı Kerim'de geçen adlar tercih edilir. Ad koymak üzere eve caminin hocası davet edilir. Hoca ezan okur ve bebeğin kulağına üç kere adını söyler. Hocanın gelemediği durumlarda bebeğin dedesi veya babası da bu işi yapabilir. Ailenin durumuna göre orada bulunanlara mevlit okutma, yemek verme, küçük hediyeler dağıtma gibi uygulamalara rastlanır (KK-1, 4, 6, 7, 10, 15, 19, 21, 24, 28).

Uyku/Beşik/Salıncak

Yeni doğan bebek, kırkı çıkana kadar annenin yanında yatırılır, bebeğin kırkı çıktıktan sonra artık anne ve babasının yattığı yatağın yanına konulan beşikte veya salıncakta yatırılır. 0-1 yaş arası bebekler, geceleri annesiyle beraber yatar, gündüzleri ise beşikte yatar. Bebeklerin beşik yerine sepetin veya selenin içinde bazen de küçük yer döşeklerinde yatırıldığı görülür (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 14, 18, 25, 27, 30, 39, 40, 41, 42).

Bebeğin beşiği, tahtadan veya demirden yapılmıştır. Beşiğin tahta kısmına *sallangaç* adı verilir. Tahtadan yapılan beşiğe konulan yatağa ise *keprem* adı verilir (KK- 10, 11, 33, 34). Tahta beşiklerin altı, sallanırken rahat olsun diye oval şekilde yapılır. Tahtadan yapılan beşiklerde farklı renkler kullanılır. Bebeğin yatağı olarak kullanılan salıncaklar, ahşaptan, demirden veya kumaştan yapılabilir. Salıncağı asmak için tavanda demir halkalar veya kancalar vardır (KK- 15, 29).

Salıncak bezden olacaksa iplerin arasına bezden salıncak kurulur. Salıncağın bezinin her iki yanına birer tahta yerleştirilir. Bu tahtalar bebeğin daha rahat uyumasını ve salıncağın düzgün durmasını sağlar. İçine döşek ve yastık konulur, çocuk yatırıldıktan sonra düşmemesi için salıncağın altından bir bez geçirilip, bez üst tarafa düğümlenir. Bebek üşümesin diye kundakla desteklenir (KK- 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49).

Beşik ya da Salıncakla İlgili İnanmalar veya Kaçınmalar

Beşik ya da salıncağın boşken sallanmasının bebeğe çeşitli zararlarının olacağına inanılır. Bu sebeple beşik veya salıncak boşken sallamaktan kaçınılır (KK- 6, 7, 8, 9, 17, 28). Boş beşik sallanırsa o gece bebeğin rahat uyuyamayacağı düşünülür. Bazı çevrelerde ise beşik boşken sallanırsa bebeğin başının veya karnının ağrıyabileceğine, hasta olacağına hatta öleceğine inanılır (KK- 3, 4, 5, 8, 20, 30). Yeni doğum yapmış kadınlara ve hastalara çocuğun beşiği sallatılmaz. Eğer sallarlarsa çocuğun yüzünde lekeler çıkacağına inanılır (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 19, 20). Evlenmemiş kızlar boş beşiği sallarsa ileride çocuğunun olmayacağı söylenir (KK- 47, 48).

Yeni doğan bebeklerin beşiklerine ve yeni doğum yapmış annelerin yataklarının başına kötü ruhlar rahatsız etmesin kırmızı yazma takılır. Bebeğin beşiğindeki kırmızı yazma, bir yaşına kadar beşikte bağlı kalır. Yeni doğan bebeği al basmasın diye uyurken üzerine kırmızı örtü örtülür (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 28, 29, 30, 33, 34, 39, 40, 41, 42, 43).

Bebek sarılık olmasın diye kırkı çıkana kadar beşiğine sarı yazma ve altın takılır ya da yastığının altına sarı bir bez konulur. Eğer çocuk yine de sarılık olursa o altınlar suya konur ve o suyla çocuk yıkanır. Bu uygulamayla bebeğin sarılığının geçeceğine inanılır (KK- 6, 9, 16). Yeni doğan bebeği koruması için beşiğinde yanına makas, bir parça ekmek ve üzerlik otu konulur (KK- 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34).

Alt Bağlama/Lazımlık

Günümüzde bebeğin alt bağlamasında hazır bezler kullanılmaktadır. Ancak 30-40 yıl öncesine kadar bebeklerin alt bağlamasında bezler ve diğer yardımcı unsurlar kullanılmaktaydı. Bebeğin karnı ağrımaması diye kırmızı toprak ısıtılıp beze konulur ve bebeğin altı bağlanır. Bunun için önce içinde taş olmasın diye kumu elerler. Ortaya çıkan ince toprağı ısıtırlar ve beze koyarak bebeğin altını bağlarlar. Kullanılan bu toprağa *köstü toprağı* adı verilir (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 18, 19, 25,27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 41, 42, 43).

Beşikte kız ve erkek çocukların idrarını lazımlığa yapmalarını sağlamak üzere kullanılan araçlar vardır. Adana'da idrar yapmak için kullanılan lazımlığa *nuni* denilirdi. Ayrıca bu iş için özel olarak yapılmış *beşik borusu* vardır. Beşik borusunun geniş kısmı bebeğin altına konur diğer ucu da kovaya sarkıtılarak bebeğin idrarını yaptırırlardı. Bu işler için kullanılan bir diğer eşya da *oturak* olarak adlandırılır (KK- 21, 22, 23, 24, 29, 32, 36, 38, 40, 41, 45, 48, 49, 50).

Giyim/Kundaklama

Yeni doğmuş çocuğı ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş beze kundak denir. Bebeği kundaklamanın nedeni vücut yapısının düzgün olmasını sağlamaktır. Kundak, tüm ve yarım kundak şeklinde iki türde yapılır. Vücudu boyundan aşağısından itibaren kollarını ve bacaklarını da içine alacak şekilde beze sarma, tam kundaklamadır. Bebek biraz büyüdüğünde, havalar da sıcaksa, kollarını dışarıda bırakacak şekilde kundaklama, yarım kundaklamadır (KK- 5, 8, 17, 28).

Kundaktan çıktıktan sonra bebeğe zıbın adı verilen ince kumaştan yapılmış, gömlek olan üstlük giydirilir. Zıbın basma kumaştan ve robalı olarak da dikilirdi. Son dönemlerde iç giyim olarak atlet veya yarım kollu tişört giydirilir. Bebeğin ayağına örgü patik, yün çorap ve küçük ayakkabı giydirilir (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 39, 40, 43, 46, 47, 48, 49).

Çocuk Görme Ziyareti

Anne ve bebeği kırkı çıkmadan sokağına çıkmamaktadır. Ancak çıkmak zorunda kalındığında bebeğin koynuna hamaylı veya uğrak olmasın düşüncesiyle ekmek konulur ve anne de yakasına iğne takar (Artun, 2013: 179). Acıpayamlı'ya göre:

“Yeni doğum yapan kadına ilk bir hafta gözüydin, ikinci haftasında hatır sorma ziyaretinde bulunulur. Gelenler loğusanın evine sütlaç, muhallebi, kurabiye baklava pilıç söğüşü, süt, çorba, peluze, börek, tatlı, şeker, ekmek içinde haşlanmış yumurta al kurdele ile

bağlanmış loğusa şekeri gibi yiyeceklerle yemeni, basma, havlu, kumaş, terlik, çorap, namaz bezi, çocuk çamaşırı, oyuncak gibi hediyeler getirir. (Acıpayamlı, 1974: 71).

Bebek doğduktan sonra annenin ve babanın akrabaları, yakınları, arkadaş ve komşuları, bebeği görmek için hayırlı olsun ziyareti yaparlar. Doğumun birinci haftasından başlayarak kırk gün boyunca yapılan bu ziyaretlerde bebeğe ya da anneye hediyeler verilir. Anne de gelen konuklara *kaynar* ikram eder. *Kaynar* Adana'da yapılan bir lohusa şerbetidir. Tarçın, zencefil, karanfil, muskat vs. çeşitli baharatlar şekerle iki-üç saat kaynatılır. Üzerine ceviz dövülerek sıcak sıcak ikram edilir (K K- 1, 2, 3, 4, 10, 12, 15, 16, 18, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50).

Bebekle İlgili İnanışlar

Yeni doğan bebeğe yakınları hediye olarak altın takarlar. Bebeğe takılan altının onu sarılık hastalığından koruyacağına da inanılır (KK- 2, 3, 4). Çeşitli hastalıklara karşı bebeği korumak için üzerlik, soğan, sarımsak kabuğu, çörek otu, un ve tuzdan "urasa" yapılır. Bir bezin içine konulan bu karışım beşiğe asılır (KK- 5, 9, 17, 30).

Bebeği kötü ruhlardan korumak için ve nazar değmesin diye genellikle muska ve nazarlık, altın ve karaçalı (iğde ağacı dalı) takılır (KK- 30, 31, 33, 37, 38, 33, 41, 42, 46, 47, 48, 49, 50). Kurşun eritilir, ay şekline getirilir, nazar değmesin diye çocuğa takılır (KK- 41, 42, 50). Ördeğin kuyruğunda eğri bir tüy olur. Bu tüye *eğrice* adı verilir. Çocuğa nazar değmesin diye *ördek eğricesi* takılır (KK- 5, 9, 17, 38). Nazardan korumak için çocuğa deve boncuğu, mavi kurdele gibi nazarlıklar takılır (KK- 3, 7, 25). Limon tuzuna benzeyen beyaz renkteki nazarlığa halk arasında *şeb* denilir (şap). Bebeğin kıyafetinin yakasına veya omuz kısmına nazardan korumak için *şeb* takılır (KK- 6, 9, 16). Nazardan korumak için çam ağacındaki kozalakların küçükleri toplanıp bir beze sarılır ve bebeğe takılır (KK- 5, 6, 8, 9, 12, 14, 21, 22, 23, 29, 32).

Gece korkarak uyanan çocukların rahatlaması için şimşek çarpmış bir ağacın ufak bir parçası çocuğun omzuna iliştilir (KK- 6, 7, 8, 10, 11, 18, 19, 20, 29, 30, 33, 34, 39, 40, 43). Çocuğun dilinde pamukçuk çıkmışsa birkaç diş sarımsak ipe geçirilir ve çocuğun boynuna asılır. Sarımsağın kokusu o yaraları geçirir (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 42, 43).

B. Bebeklik Dönemi ile İlgili Uygulamalar (4 Hafta- 2 Yıl Arası)

Beslenme

Doğumundan itibaren bebeğe, ilk 6 aya kadar anne sütü verilir. Altı ayını doldurduktan sonra ise anne sütüyle beraber süt ve pirinç unundan mama verilir. Yaşı dolunca da yavaş yavaş yemeğin suyuna ekmek batırılıp verilir. Yemekler azar azar verilir. Kız ve erkek çocuklar aynı şekilde beslenir (KK- 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 33, 34, 39, 42, 43). Bir yaşından sonra bebeklere yumurta, bal, pekmez, süt, meyve vb. gıdalarla sulu yemekler verilir. Üç yaşına basmasıyla beraber artık yemek ayırımı yapılmadan çocuğa her şey yedirilebilir (K.K- 10, 11, 18, 19, 20, 21, 22, 23).

İlk Tırnak Kesimi

Bebeğin doğumundan sonra yapılan birçok pratik, doğum öncesinde hamilenin doğacak çocuğa çeşitli vasıflar kazandırmak amacıyla yaptığı birçok pratik gibi, olumlu gelişim özellikleri kazandırmayı amaçlar. Bebeğin veya çocuğun vücudundan ayrılan her bir parça, nerede bulunursa, çocuğun oraya daha yakın olacağı inancı geneldir. Çocuk parçanın bulunduğu yerde olacaktır (Yüksel, 2007: 170). Malinovski bu dinsel-büyüsel ritüellerin kökeniyle ilgili şu tespitleri yapar:

“Bebeğin ilk saç kesimi, ilk tırnak kesimi, ilk diş çıkarması veya ilk diş düşürmesi etrafında ve geciken yürümesi, konuşması için büyüsel nitelikli ve geleneksel uygulamalar ve ritüeller oluşmuştur. Tüm bu pratiklerin kuralları bu tür törenlerin işleyiş şekli, geleneği iyi bilen kişilerce tam anlamıyla uygulanır. Çünkü gizli toplumlar, totem klanları, en yaşlılar... bütün bunlar sayesinde ilkel dinlerin öğretisi güvenle korunmaktadır.” (Malinovski, 2000: 286).

Gelenek için de bu gereklidir. Toplumun genelde en yaşlıları bu tür törenlerin nesillere aktarıcısı olmuştur. Bebeğin tırnağının ilk kez kesilmesi, genellikle aile içinde önemli olarak görülür. Bu sebeple ilk kez tırnak kesileceği zaman belli bir süreye dikkat edilir. Kırkı çıkmadan bebeğin tırnağı kesilmez. Bebeğin tırnaklarını kırkı çıkmadan önce meleklerin kestiğine inanılır. Bundan dolayı kırkıktan sonra tırnaklar kesilir. Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilirse, onun büyüyünce hırsız olacağına inanılır. Hatta bazı çevrelerde bebeğin tırnağı kesilmez, kendiliğinden kırılması beklenilir (KK- 5, 9, 17, 30). Çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur. Oradan aldığı paralar, erkeğe büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kıza çeyizine “maya” olarak saklanır (Boratav, 1994: 155).

Bazı uygulamalarda, bebeğin tırnağı, babasının ya da dayısının cebinden para alabildiği zaman kesilir. Bazı çevreler, bebeğin babanın ya da dayının cebinden alınan paranın her iki tarafa da bereket getireceğine inanır. Bazı kişiler ise, bebeğin babasının cebinden aldığı bu paranın, onun ilerde hırsız olmasını önleyeceğine inanırlar (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 14, 28, 33, 34, 39, 42, 43, 46, 47).

İlk Saç Kesimi

Bebeğin saçı uzadığı zaman saçının ilk kez kesilmesinde bazı pratikler uygulanır. Cemil Cahit Güzelbey’in aktardığına göre; “Gaziantep’te “bir yaş yaşamayan” bebeğin saçı kesilmez. Aksi takdirde bebeğin ömrü kısa olur. Uğursuzluk olur inancı da mevcuttur. (Oğuzeli) Hem bir yaşını geçmiş bebeğin hem de sürekli oğlan çocuğunun doğması dolayısı ile ardından kız çocuğu istenen, saçı uzatılmış olan erkek çocuğunun kesilen saçı ağırlığınca para alınır ve kendisine bir hediye alınır” (Güzelbey, 1982: 31).

Adana’da kız ya da erkek çocuğun saçının ilk kez kesilmesine yönelik farklı uygulamalar görülmektedir. Bunlar içinde bir uygulama dikkati

çekmektedir. Kız ya da erkek bebek fark etmeksizin yapılan bu uygulamada, bebek henüz yedi günlükken saç kesilir. Elde edilen saçın ağırlığınca altın veya gümüş alınır ve ihtiyaç sahibi birilerine verilir. Bazen bu oranda para ile kurban kesilip dağıtıldığı da olur (KK- 6, 8, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 20, 25, 29, 30, 33, 34, 39, 42, 43).

İlk Diş Düşürme/Diş Hediği

Çocuğun ilk dişi düştüğü zaman bu dişin ne yapılacağıyla ilgili farklı uygulamalara rastlanır. İlk düşen diş çocuğun yastığının altına konulur, sabah para ile değiştirilir. Parayı bulan çocuk sevinir. İlk düşen diş duvar deliğine konularsa yeni çıkacak dişlerin sağlam olacağına inanılır. Bazı ailelerde, çocuğun ilk dişi düştüğü zaman yeni bir bakır tencere alınır. Böylece çocuğun sağlam dişlere sahip olacağına inanılır (KK- 10, 11, 43, 44). İlk düşen diş, evin damına ya da yüksek bir yere atılır ve sağlam bir diş için dua edilir. Daha çok tercih edilen bir uygulamaya göre de çatısı kiremitli olan bir evin üzerine diş atılır ve şu sözler söylenir: “*Fare fare al eski dişimi, ver bana yeni dişimi*”. Bu sözlerle farelerin çocuğun eski dişini yiyeceğine ve sonra yeni dişini çocuğa getireceğine inanılır. Bazı uygulamalarda ise yakınlardaki bir fare deliğine diş konulur ve “*Al fare eski dişimi, ver yeni dişimi*” denilir (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 19).

Çocuğun düşen dişinin, evlerin damına atılması yaygın bir gelenek olarak sürdürülmektedir. Bu geleneği uygularken şu sözlerin söylendiği görülür: “*Al sana gümüş ver bana altın*”, “*İt dişi git, kuzu dişi bit*”. Bazı uygulamalarda düşen dişin toprağa gömüldüğü, bazılarında ise evde saklandığı görülür (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 18, 19, 25, 46). Çocuğun ilk düşen dişini kim bulursa ona hediye alınır. İlk dişi düşen çocuk için bir kutlama yapılır. Bu kutlamaya “*diş hediği*” denir. Aile buğday ve nohudu haşlayarak hedik yapar. Hediğin üzerine şeker konulur ve gelen misafirlere ikram edilir. Misafirler de çocuğa para veya giyecek hediye ederler (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 39, 40, 43, 46, 47, 48, 49).

Ayakta Durma/Yürüme

Bebeğin yürümeye başlaması, yürümenin gecikmesi ya da yürümedeki sorunlarla ilgili pek çok halk inancı vardır:

“Büyümekte olan bebektaki gelişim özellikleri ve belirtileri içinde, diş çıkarmasından sonra en çok beklenen ve sevinilen olay yürümesi ve konuşmasıdır. Süre olarak farklılıklar göstermekle birlikte, genellikle bir yaşında yürümeye ve yavaş yavaş konuşmaya başlayan çocuğun normal süre içinde yürümesi ve konuşması gecikince çeşitli uygulamalarla bu özründen kurtarılmaya çalışılır. Yürüyememe, konuşamama veya yürürken sık düşme sorunu olan çocuğun bu kusuru, hala devam eden bir inanışla doğaüstü güçlere bağlanır. Çünkü sağaltma amacıyla olarak kullanılan yöntemler, büyüün temel ilkelerinden “açma”, “kesme” işlemlerindeki taklidi ve sözdeki etkin güç kullanılmaya çalışılır” (Yüksel, 2007: 170).

Çocuğun bir yaş civarındayken artık yürümesi beklenir. Bunun için de aile yavaş yavaş yürümeye alıştırmalarına başlar. Yürümeden önce çocuğun ayağa kalkarak kimsenin desteği ayakta durabilmesi gereklidir. İlk

kez ayakta yardımsız durabilen çocuklara, “*tay tay tay tajak, demirden ayak*” denilir. Çocuk elinden tutulup yürütölmeye çalışılır, elleri bırakılıp ayakta durdurulmaya çalışılır. Buna “*tay tay durdurmak*” denir. Anne sürekli “*tati tati*” diyerek çocuğun yürümesi için uğraşır (KK- 28, 29, 33, 34, 39, 40). Yürütme alıştırmalarında çocuğa bir oklava verilir. Çocuk elleriyle oklavayı tutar, karşıdaki kişi de oklavayı tutarak adım atmasına yardımcı olur. Yine aile büyüklerinden birisi çocuğun karşısına geçer. O kişi, çocuğa doğru yürüdükçe çocuğun da yürüyeceğı düşünölür. Bu işlem sırasında çocuk yürümeye başlarsa, yürüten kişi, çocuğa para verir (KK- 5, 9, 17, 38).

2. İlk Çocukluk Dönemi ile İlgili Uygulamalar (2-6 Yıl Arası)

Dil Eksiklikleri/Konuşamama

Çocuğun en önemli gelişim özelliklerinden olan yürüme ve konuşma ile ilgili sağaltma yöntemleri çoğunlukla büyüsel niteliklidir. Çocuğa etki eden bir gücün, onun konuşma ve yürümesini engellediğı yolundaki inanış, temeli büyüye dayanan uygulamalarla bugün de varlığını sürdürmektedir (Bali, 2017: 105). Elazığ’da konuşamayan çocuk için “anahtar açma” gibi halkın sağaltma yöntemlerine yer verilir (Tanyıldızı, 2015: 1080).

Tekirdağ’da konuşamayan çocuklar için gün batımında türbenin damına konulan fındıklar ertesi günün sabah ezanında oradan alınarak çocuğa yedirilir (Artun, 1998: 8). Tire’de konuşamayan çocuklara ise deve çanından su içilir (Artan, 1973: 6798). Kayseri’de konuşması geciken çocuğun ağızı cami anahtarıyla açtırılır. Bir başka uygulamada ise Kurban Bayramı’nda toplanan yedi kurban dili bu çocuğa yedirilir (Tacemen, 1995: 313). Sivas’ta konuşamayan çocuk, ziyarete götürölür ve burada ağızında anahtar bükölür. Geç konuşan çocuğa dil bağı kesmek de Sivas’ta çok yaygın olarak görölen uygulamalar arasındadır (Örnek, 1995: 70). İstanbul’da konuşamayan çocuğa, muharrem ayında, aşure taşıyla su içirilir ya da bir miktar kara üzüm, cuma salâsı verilirken müezzin tarafından minarede dolaştırılan çocuğa yedirilerek çocuğun dili açılmaya çalışılır (İlgaz, 1956: 1481-1483).

Çocuğun bir yaşı civarında bazı basit kelimeleri söylemesi ve ilerleyen zamanda yavaş yavaş konuşmaya başlaması beklenir. Geçen zamana rağmen çocuk bu ilerlemeyi göstermiyor ve konuşmuyorsa, aile bunu sağlamak için bazı yollara başvurur. Bunlar içinde çocuğun yemeklerinde tercih edilen bazı gıdalar, hem besin kalitesi olarak bunu sağlamaya yöneliktir hem de benzeşme prensipleriyle çocuğa büyüsel anlamda katkı sağlayacağı düşünölen pratikler olarak değerlendirilebilir (KK- 26, 28, 30, 31, 33, 36, 37, 38, 33, 33, 41, 42, 46, 47, 48, 49, 50). Çocuğun konuşmasını sağlamak üzere denenen bazı yollar, yarı akılcı yarı büyüsel olarak değerlendirilebilir. Örneğın konuşması geciken çocuğa bıldırcın yumurtası veya köy yumurtası yedirilir. Çocuğa konuşsun diye kuş eti özellikle de alabak kuşunun eti yedirildiğı görölmüştür. Yine benzer şekilde çocuğun dili açılınsın, konuşsun diye yedi kurbanın dili, koyun dili

veya keçi boynuzu yedirilir. Bülbülün su içtiği kaptan çocuğa su içirilir (KK-10, 11, 18, 21, 22, 23, 24, 29, 49, 50).

Bazı çocuklarda dilin altındaki bağ (köstek) dille yapışık olduğu için çocuğun konuşması gecikir. Bu nedenle bu bağ kesilerek çocuk tedavi edilmeye çalışılır (KK- 12, 14, 18, 19, 41, 42, 43, 46, 47). Konuşamayan çocuğun konuşmasını sağlamak üzere yapılan uygulamaların bir kısmı ise tamamen akılcı olmayan pratikleri içerir. Bunlar arasında sayılabilecek uygulamalar içinde çocuk hocaya götürülür ve muska yazdırılır. Cuma günü öğle namazından önce çocuk camiye götürülür ve çocuğun dili caminin kapısının anahtarına sürülür (KK- 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 14, 18, 19, 25).

Yürüyemeyen Çocuk/Sık Düşen Çocuk/Ayak Kösteği Kesme

Yürüyemeyen çocuklar ile ilgili olarak en sık karşılaşılan uygulama köstek kesmedir. Altında yatan inancın temelinde “yer iyisi” bulunduğu düşünülebilir. Uygulamanın ardından çocuklara dağıtılan şekerler ise “saçı” olarak değerlendirilebilir. Sonuçta bağın kesilmesi için üç yol ağzının tercih edilmesi “yol iyisi” inancının yansıması ve güneş doğmadan yapılması da “gök” veya “güneş” kültünün bir tezahürü olmalıdır (Kalafat, 1999a: 15). Halk inanışında “zararlı cinler” tarafından vurulduğuna inanılan köstek “köstek kesme” denilen büyüsel içerikli bir işlemle giderilmeye çalışılır (Yüksel, 2007: 171).

Ali Rıza Yalman konuyla ilgili şu örnekleri sıralar:

“Türkiye’de köstek kesme törenleri farklılıklar gösterse de benzer özellikler görülür. Güney Türkmenlerinde bu tören ayağına bukağı bağlanan çocuğun bukağısını, namazdan ilk çıkan kişinin çözmesiyle yapılır. Yörede kullanılan diğer bir köstek kırma varyantı da çocuğun ayaklarına simit çöreği geçirerek çocuğun emekleyip çöreği ayağında kırması şeklindedir.” (Yalman, 1974: 70).

Anadolu’da vaktinde yürüyemeyen, konuşamayan çocuğa çeşitli pratikler uygulanır. Bunlar, dinsel-büyüsel işlemlerdir. Yürümeyen ve konuşmayan çocuk türbelere götürülür, türbelerin etrafında dolaştırılır, adaklar adanır. Çeşitli yiyecekler yedirilir, içirilir ya da hazırlanmış kimi karışımlar çocuğun vücuduna sürülür. Yürümesi için, “köstek kesme” ya da “köstek kırma” adı verilen işlem yapılır (Karakaş, 2005: 78). Elazığ’da yürüyemeyen çocuk için “çörek kırma” yöntemlere yer verilir (Tanyıldızı, 2015: 1080). Köstek kesme uygulamasının yanı sıra çeşitli Türk topluluklarında yürüyemeyen çocuklar için birtakım farklı uygulamalar da bulunmaktadır: Mersin Konargöçerlerinde siyah eti döverek yürüyemeyen çocuğun dizlerine bağlarlar. Ayrıca Kurban Bayramı’nda yedi evden keçi veya koyun ayağı alınır, bunlar pişirilerek yürüyemeyen çocuğa yedirilir (Bali, 2015: 226). Tire’de yürüyemeyen çocukların akarsudan atlatıldığı görülmektedir. Çocuğun çabuk yürümesi için “Saldım salaya, yalvardım Mevla’ya, yürüsün cumaya.” denir ve çocuk sallanır (Artan, 1973: 6798). İstanbul’da yürümeyen çocuklara, tuzlu su veya ceviz suyu ile banyo yaptırılır (Ilgaz, 1956: 1481-1483).

Yürümesi geciken ya da yürüyemeyen çocuğun tedavisinde hocaya götürmenin yanı sıra Anadolu'nun birçok yöresinde gördüğümüz "*ayak kösteği kesme*" uygulamasına, Adana'da da rastlıyoruz. Çocuğun yürümesi gecikince çocuğun ayak kösteği kesilir. *Ayak kösteği kesme* uygulamasında yürümesi geciken çocuğun iki başparmağına ip bağlanır. Daha sonra yarıştıran iki çocuk, karşıdan koşarak gelir. Çocuklardan hangisi önce gelirse bu ipi çözerek kaçmaya başlar. Bazen de çocuk ipi makasla keser. Diğer çocuk ise kaçanın peşinden koşar. İpi çözen çocuk yakalandıktan sonra o çocuğa çerez, lokum, şeker verilir. Hazırlanan kuruyemişler, izleyenlere dağıtılır ve çocuğun bir an önce düzgün ve güzel yürümesi için hep birlikte dua edilir (KK- 6, 8, 9, 10, 11, 14, 22, 23, 24, 28, 32, 33, 34, 40).

Ayak kösteği kesme uygulamasının başka bir çeşidinde, yürümekte zorluk çeken çocuğun ayağına ince bir iple çörek bağlanır. Orada bulunan küçük çocuklardan birisi çöreği alır ve kaçır. Başka bir çocuk da onu yakalamaya çalışır. Yakalayınca çöreği beraber yerler. Böylelikle yürüyemeyen çocuğun yürüyeceğine inanılır. Bazı uygulamalarda ise, yürümesi geciken çocuğun ayağına simit alınıp geçirilir. Çocuk, ayağındaki simitle biraz bu şekilde yürütüldükten sonra o simidi çıkarıp kuşlara atarlar (KK- 1, 2, 3, 4, 10, 12, 15, 16, 18, 25, 26, 41, 42, 44, 45).

Başka bir uygulamada, çocuk ekmek tahtasına çıkarılır, ayakları bağlanır, daha sonra ip tam ortadan kesilir. Böylece ayak kösteği kesilmiş olur. Bir diğer uygulamada ise, çocuğun ayaklarına ip bağlanır, ipin ortasına da ekmek bağlanır. Çocuk annesinin kucağındaiken bu ekmek bir köpeğe yedirilir. Bu işlem çocuğun köpek gibi çabuk ve hızlı koşması için yapılır (KK-39, 40, 43, 46, 47, 48, 49).

Çocuk iki kulplu sepetin ya da bir kazanın içine oturtulur. Çocuk sepet veya kazanın içindeyken kapı kapı gezilir ve her evden un, yağ, bulgur ve benzeri gıda toplanır. Toplanan bu malzemelerle yemek yapılır ve konu komşuya dağıtılır. Yürüyemeyen çocuğun yürümesi için yapılan bir başka uygulama ise yumurtanın haşlanarak çocuğun önünde yerde yuvarlanmasıdır (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Halk arasında yürümesine rağmen sık sık düşen çocuklar için de birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bunlar arasında *ayak kösteği kesme/kırma* uygulamaları en çok rastlanılan uygulama olarak dikkati çekmektedir. Sık sık düşen çocuğun düzgün yürümesi için ayak kösteği kesilir, tuzlu suda banyo yaptırılır, topuklarına yumurta akı sürülür, ağaçtan yapılmış üç tekerlekli yürüteçler kullanılarak düşmesi önlenmeye çalışılır. Bunların dışında çocuk için sadaka verilir ve hocaya götürülür. Çocuk sık sık düşüyorsa halk arasında "*camiye süpürge ver*" derler (KK- 12, 15, 16, 18, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 40, 41, 42, 45).

Aydaş Çocuk

Halk arasında, yürümesi ve konuşması geciken çocuklara Adana'da da "*aydaş çocuk*" denir. Bir çocuğun *aydaş* olduğu düşünülürse onu tedavi

etmek için, çocukluğunda aydaş olan bir erkek bulunur. Bu kişinin gömleğinin içinden çocuk üç defa geçirilir. Böylece çocuğun yürüyeceğine ve konuşacağına inanılır (KK- 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 41, 42, 43).

Çok ağlayan ve huysuzluk eden çocuklar için de “aydaş olmuş” derler. Bu çocuğu iyileştirmek için akraba olmayan bir kadın, çocuğu üç yol ağzına götürüp oturtur. Ters çevrilmiş bir kazanı çocuğun başının üstüne tutar. Bir başka kadın kendisine: “-Ne kesersin?” diye sorar. O da: “-Huyunu keserim” diyerek elindeki bıçak ile kazana hafifçe dokunur. Bu şekilde çocuğun huysuzluğunun geçeceğine inanılır (KK- 25,27, 28, 29, 30, 32, 33).

0-1 Yaş Arası Bebeklerin Davranışlarıyla İlgili İnanışlar Nelerdir?

Bebek uyurken gülerse meleklerin güldürdüğüne, uyurken ağlarsa cinlerin korkuttuğuna inanılır (KK- 15, 16, 25). Bebek uykusunda gülerse cenneti gördüğüne inanılır (KK- 4, 5, 6, 7, 8). Bebek uykusunda gülüyorsa meleklerin onu öptüğüne inanılır (KK- 21, 22, 23).

Bebek uykusunda gülerse meleklerin ona babasının öldüğünü, ağlarsa annesinin öldüğünü söylediklerine inanılır (KK- 1, 2, 3, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24). Bebek uykudayken melekler “annen öldü” dermiş, bebek ağlamaya başlamış. Melekler “kandırdık” deyince bebek gülermiş. Bebek ağladığı zaman melekler ona oyuncaklar gösterir ama susunca oyuncakları vermezlermiş (KK- 11, 12, 14, 30, 35). Bebek uykusunda ağlarsa annesi ve babası ölmüş de ona ağlıyor denilir (KK- 3, 7, 25, 30, 31).

Bebek uykusundan bir anda sıçrayarak uyanırsa rüyasında bebeğin bir yerden düştüğüne inanılır (KK- 25, 27, 28, 36, 38, 40, 41, 45, 48, 49, 50). Bebek uykusunda sıçrayarak uyanırsa annesinin öldüğüne, bir şeyler söylemeye çalışırsa anne ve babasının günahlarının döküldüğüne inanılır (KK- 6, 8, 9).

Gündüz uyuyan bebeklerin annelerini, gece uyuyan bebeklerin babalarını daha çok sevdiğine inanılır (KK- 25,27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 39). Bebek uyanırken kendi kendine gülerse şeytanın gıdıkladığına inanılır (KK- 3, 4, 10, 11, 12, 29, 30). Bebek gün içerisinde sürekli ağlarsa çocuğa nazar değdiğine inanılır (KK- 4, 5, 6, 7, 8, 11, 17, 18). Bebek parmağını emdiği zaman meleklerin parmağına bal sürdüğüne inanılır (KK- 4, 5, 11, 14, 36). Annenin saçının dökülmeye başlaması bebeğin anneyi tanımaya başladığının işareti olarak bilinir (KK- 15, 16, 18, 25, 26, 41, 42). Çocuk konuşmaya başladığında baba diye dillenirse arkasından gelecek çocuğun erkek olacağına, anne diye dillenirse arkasından olacak çocuğun kız olacağına inanılır (KK- 8, 17, 28, 30, 35). Çocuk bacaklarının arasından bakarsa misafir geleceğine inanılır (KK- 6, 7, 8, 9, 17, 28). Çocuk ayağını diğer ayağının üstüne atarsa kardeş istiyor anlamına gelir (KK- 11, 12, 14, 47, 48). Bebeğin saçlarının dik olması ileride sinirli olacağını gösterir (KK- 2, 7, 8, 9, 10, 11, 15).

Beyaz saçlı doğan erkek bebeklerin önceki hayatlarında “dede” olduğuna inanılır ve böyle doğan bebeklerin akıllı, uslu olacağı düşünülür

(KK-1, 4, 6, 7, 10, 15, 19). Çocuğun eli yumuksa cimri olacağına inanılır (KK-1, 2, 3, 18, 19, 30, 35). Geç yürüyen bebeklerin çok tembel olacağına inanılır (KK- 14, 22, 23, 24, 28, 32, 33, 34). Bebekler aynaya baktırılmaz. Eğer baktırılırsa bebeğin deli olacağına inanılır (KK- 14, 18, 19, 25). Bebeğin arkasında durulmaz. Bu şekilde durulursa bebeğin gözlerinin şaşığı olacağına inanılır (KK- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 18, 34). Çocuklar kesilen karpuzun başını yerlerse babanın öleceğine inanılır (KK- 6, 7, 30, 35).

Oyun/Oyuncak

Çocuğun zihinsel gelişiminin önemli bir etkeni olan oyuncaklar ise kentleşme ve modernliğin getirileri olan maddi imkânlar; değişen anlayış ve zevkler ölçüsünde geleneksellikten büyük ölçüde uzaklaşmıştır. Geleneksel çocuk oyunlarında oyun araçlarının belki de en önemli özelliği bunların oyuncu (çocuk) veya ailesi tarafından yapıyor olmasıydı. (Yüksel, 2007: 189).

0-2 yaş arası çocukların oyuncakları genellikle çingirak, top, balon, bebek veya çocuğun hoşlanıp oynamak isteyeceği her türden nesne olabilir. İki cinsiyet arasında bu yaş grubunda çok ciddi bir farklılık bulunmamaktadır (KK- 5, 6, 7, 18, 19, 30, 35). 2-6 yaş arasında kız çocukları bezden ya da tahtadan yapılmış bebeklerle, erkek çocuklar oyuncak arabalarla, oyuncak silahlarla, bezden dikilen topla oynarlar. Ancak, kız-erkek fark etmeksizin çocukların tüm oyuncaklarla oynadığı da doğrudur (KK- 19, 29, 30, 43, 48, 50).

Sünnet

Dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Sünnet, erkeklerin hayatındaki önemli aşamalardan biri olarak da ayrı bir öneme sahiptir. Bu kapsamda sünnet düğünü, sünnet kınası ve sünnet hamamı gibi çeşitli gelenekler ortaya çıkmıştır (Örnek, 1991: 170). “Çeşitli sahalarda yaşayan Türklerin kültürlerinde insana ait bir parçanın saklanması önemli olmuştur. Bu bazı kültürlerde sünnet parçası, bazen ilk veya bazen de herhangi bir yaşta bir tutam saçın saklanması toplum veya birey için önemli bir davranıştır.” (Kalafat, 1999b: 121).

Dört beş yaşlarından en geç ergenlik yaşlarına kadar erkek çocukların sünnet ettirilmesi dinen gereklidir. Çocuğa sünnet kıyafeti alınır ya da diktilir. Kirvelik geleneği Adana’da yaygındır. Kirve, çocuğun elbisesini ve hediyelerini alır. Çocuk birkaç gün önce, atla, fayton arabayla veya otomobille gezdirilir, eğlendirilir. Yakın akraba çocuklarının da katıldığı eğlencede davul zurna çaldırılır (KK- 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 29, 32). Sünnet anında çocuğu kirvesi tutar, çocuğun ağzına lokum verilir ve sünnetçi kesim işini yapar. Sonrasında hazırlanan yatağa yatırılan çocuğa saat, oyuncak, altın takı hediyeler verilir. Eğlence, yemek, davul-zurna havaları akşama kadar devam eder (KK- 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 28, 32, 42, 43).

3. Son Çocukluk Dönemi ile İlgili Uygulamalar (6-11 Yıl Kız Çocuk/6-13 Yıl Erkek Çocuk)

Okula Başlama

Çocuk okula başlarken yeni elbiseler ve önlük alınır. Büyük kardeşlerin önlükleri küçüklere giydirilebilir. Erkek çocuklarının saçını iyice kısaltılır, kız çocuklarının başına beyaz kurdele takılır. Çocuğun önlüğüne nazarlık takılır. Çocuk, okula başladığı ilk gün derslerinde başarılı olan birisi tarafından giydirilir. Çocuğun okula alışması için anne veya baba çocukla beraber birkaç gün okula giderler (KK- 10, 11, 17, 21, 22, 23, 24). Çocuk okula başladığı zaman ailenin maddi durumu iyiye kurban kesilir. Çocuk aile büyüklerinin elini öper. Onlar da çocuğa harçlık verirler (K 1, 2, 3, 4, 5, 15, 21, 22, 23, 29). Daha önce çocuğu ölenler diğer çocuklarının ölmemesi için okula başlayana kadar çocuğun saçını kesmez, yeni giysi giydirmezler. Çocuk yedi yaşına kadar başkalarının verdiği eski elbiseleri giyer (KK- 2, 7, 8, 9, 10).

Ailede Sorumluluk Alma

Kız çocukları 7-8 yaşlarından itibaren sofrayı hazırlama, su getirme, toz alma, yatağını düzeltme, sofrayı kurma gibi işleri yaparlar. Erkek çocuklar, 5-6 yaşlarından itibaren su getirme, küçük odun toplama, bakkaldan ufak tefek eşyaları alıp gelme gibi işleri yaparlar (KK- 6, 7, 8, 10, 11, 18, 40, 41, 45, 46, 47, 48, 49). 9-10 yaşlarında bağ-bahçe, tarla işlerinde babalarına yardımcı olma, çobanlık yapma, bir ustanın yanında çırak olarak, çalışma gibi sorumluluğu biraz daha yüksek işlerde çalışabilirler (KK- 6, 7, 8, 9, 17, 28, 42, 43). Bazı ailelerde ise çocuklar, herhangi bir iş yapmaya zorlanılmaz, istedikleri zaman ufak tefek işlerde anneye ve babaya yardımcı olurlar (KK- 3, 4, 5, 8, 20, 30, 33, 34).

Oyun

Çocuk eğitiminin önemli bir unsurunu da çocuk oyunları oluşturur. Oyun Türkçede geniş manalar taşıyan bir kelime olarak, tiyatro, kukla, karagöz ve ortaoyunu gibi seyirlik gösterileri karşılayan bir kelime olarak veya dans anlamıyla kullanıldığını söyleyebiliriz (Boratav, 1994: 232).

Baryy Sanders'e göre:

“Son yirmi yılda çocukların oynadığı oyunların doğası büyük ölçüde değişti. Çocuklar evden dışarı adım atmıyor, zamanlarını video oyunları ile geçiriyorlar, oysa eskiden birbirlerinin bahçesine ya da parka oyun oynamaya giderlerdi. Bir yerlerde boş bir arsada bir çocuğun aklına bir fikir gelir ya da hemen kurallar oluşturularak yeni bir oyun uydurulur, belki de başkalarından duyulan oyunlar oynanırdı. Bu oyunların çoğunda demokratik, eşitlikçi bir ruh sezilirdi.” (Sanders, 1999: 78).

Kızlara tahta bebek yapılırdı. Aynı boy iki değnek, artı şekline getirilip ya ortadan bağlanır ya da çiviyle çakılırdı. Oyuncak bebekler, bezden de dikilirdi. Ayrıca istenirse bebeğe elbise de dikilebilir. Kız çocuklarının oyuncak bezden yapılan bebeklerini yatırmaları için küçük tahta beşik yapılır bu beşik için küçük yatak ve yastık da dikilirdi (KK- 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 18, 19, 20).

Erkek çocuklara yapılan oyuncakların imalatında daha çok değnek, sopa gibi ahşap malzeme kullanılır. Bir değnek oyularak tahta silah yapılır

veya tahtadan kaydırak yapılır. Top için eski kumaş parçaları üst üste rast gele dolanıp dikilir. Telden teker, uçurtma, cevizden müzik aleti, kâğıttan kayık veya uçak, tahtada ya da bezden kukla, çamurdan araba yapılır (KK- 14, 28, 33, 34, 39, 42, 43, 46, 47). Oyuncakların temin edilmesinde, günümüzde daha çok oyuncak mağazalarından çeşitli ürünlerin satın alınması yolunun kullanıldığını görüyoruz (KK- 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 20, 29, 30, 41).

Erkek çocukları okul çağına kadar oyuncak arabayla ve tabancayla oynarlar. Yedi sekiz yaşlarından itibaren saklambaç, çelik çomak, bilye(misket), futbol, uçurtma uçurma, tekerlek sürme, yedi kiremit, kovalamaca gibi oyunlar oynarlar (KK- 4, 5, 6, 7, 8, 11, 40, 45). Kız ve erkek çocuklar, okul çağından önce oyuncaklarla evcilik, doktorculuk gibi oyunları beraber oyun oynarlar. 9-10 yaşlarına kadar yine beraber saklambaç, körebe, yakar top, kovalamaca, istop, çizgi oyunu, yedi kule, çelik çomak, bezirgân başı, yağ satarım bal satarım, ebelemeç, bilmece sorma, yerden yüksek, gece gündüz oyunu, deve cüce vb. oyunlarını oynarlar (KK- 6, 7, 8, 10, 18, 19, 30, 35, 40, 41, 45, 48).

4. Ergenlik Dönemi ile İlgili Uygulamalar (11-20 Yıl Kız Çocuk / 13-20 Yıl Erkek Çocuk)

Oyun

Kız ve erkek çocukları 9-10 yaşlarına kadar, en çok 12 yaşına kadar beraber oynarlar. Bu yaştan sonra ergenlik dönemine girdikleri için birlikte oynamaları çevre tarafından ayıplanır. Ergenlikle beraber ilgi alanları ve sorumlulukları da değiştiği için birlikte oyun oynamazlar (KK- 6, 8, 9, 17, 29, 32, 36, 38).

Aile, Arkadaş Çevresi, Yakın Çevre ve Okulla İlgili Sorumluluklar

Kız çocuklarından, ergenlik çağından itibaren çamaşır asma, bulaşık yıkama, evi süpürme, ütü yapma, bazı yemekleri yapma gibi ev işlerini yapmaları beklenir. Basit ev işlerinin yanı sıra dokuma, örgü, dantel gibi el işlerini de öğrenip çeyizlerini dizmeye başlarlar (KK- 11, 12, 14, 47, 48). Erkek çocukları, ergenlik çağından itibaren ailenin diğer erkekleriyle beraber tarlada, bahçede, bağda çalışabilir, hayvan sürülerinin çobanlığı sorumluluğunu tek başına alabilir veya bir ustanın yanında çırak olarak çalışabilirler (KK- 5, 8, 17, 28, 30, 35, 46).

Kaçınma ve Yasaklar

Kız çocuklarının büyüklerin yanında sakız çiğnemesi ve kahve içmesi hoş karşılanmaz. Küçük yaştaki kız çocuklarının fazla süslenmesine, makyaj yapmasına iyi bakılmaz. Kız çocuklarının bacak bacak üzerine atıp oturmalarına müsaade edilmez. Kız çocukları türbe ziyaretlerine banyo yaptırılmadan götürülmez (KK- 5, 9, 17, 19, 20, 30).

Bazı yasaklar hem kız hem de erkek çocuklar için aynıdır. Büyükler konuşurken küçükler lafa girmez. Erkek ve kız çocukları doğum odasına alınmaz ve duvak mevlidine götürülmezler. Kız ve erkek çocuğun

büyüklerinin yanında ayaklarını uzatmaları, havaya kaldırarak oturmaları ayıplanır. Korkmadan tek başına yatabilmeyi öğrenmeleri için beraber yatırılmazlar. 12-13 yaşlarından itibaren erkeklerle kızların beraber oynamalarına izin verilmez. Oynarlarsa ayıplanırlar (KK- 5, 9, 17, 38, 46, 47, 48).

Terbiye ve Ceza

Çocukluk çağının her aşamasında, çocuğun anlayabileceği şekilde terbiye edilmesi, anne ve babasının en önemli vazifesidir. Terbiyede daha çok nasihat verme yöntemi tercih edilir. Çocuğa daha çok, büyüklere ve yaşlılara saygılı olma, kimsenin malını izinsiz almama, çalışkan ve dürüst olma gibi terbiye kuralları verilir. Çocuk böyle bir nasihat anında, anne, baba veya aile büyüklerine cevap vermez, onları dinler (KK- 4, 5, 11, 14, 22, 36, 46).

İlk eğitim ve terbiye ailede başladığı için çocuğun terbiyesinden ve ceza gerekiyorsa cezalandırmadan sorumlu olan kişiler de yine anne ve babadır. Çocuk, evin içinde annenin sözünü dinlemiyorsa, yaramazlık yapıp kendisine, kardeşlerine veya eşyalara, hayvanlara zarar veriyorsa, derslerini sürekli aksatıyorsa, küfürlü konuşuyorsa cezası annesi tarafından verilir. Çocuğun kabahatleri daha büyükse, yalan söylüyor, hırsızlık yapıyor, küfürlü konuşuyorsa, kötü alışkanlıklar edindiyse, büyüklerine karşı saygısızlık yapıyorsa cezası babası tarafından verilir (KK. 6, 9, 16, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 39, 40).

Sonuç

Çocukluk çağı olarak değerlendirilen dönem, doğumu takip eden kırkinci günden buluş çağına kadar olan bölümdür. Türk halk kültüründe hayatın geçiş evreleri olarak bilinen doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili olarak birçok çalışma kaleme alınmıştır. Bu çalışmaların birçoğu, yetişkin bireyi araştırmanın merkezine alarak hayatın evrelerini kadın veya erkek fark etmeksizin bir yetişkinin deneyimleri olarak işlemiştir. Bu çalışmada halk bilimsel veriler bebek/çocuk ekseninde ele alınmış, araştırmanın merkezini çocuk odaklı yaklaşım oluşturmuştur.

Çalışmada çocukluk çağı uygulamaları, Adana örnekleminde belirli yaş kümelerinde ele alınmış ve uygulamalar çocuğun bedensel gelişimi, bilişsel gelişimi, motor gelişimi, dil gelişimi, duygusal gelişimi ve sosyal gelişimi açısından değerlendirilmiştir.

Çocuğun bedensel gelişimi, dönemsel bir süreçtir yani fiziksel gelişme düzenli bir hızla değil belli dönemlerde, fazlarda ve farklı hız derecelerine sahip dalgalar halinde gerçekleşir. Çalışmada bebeğin ya da çocuğun bedensel gelişimi, beslenme ve çeşitleri, uyku ve uyku gereçleri, beden temizliği, yıkanma, tuvalet gelenekleri, diş çıkarma gibi başlıklarda değerlendirilmiştir.

Çocuğun bilişsel gelişimi doğumdan itibaren insan bilişinin bireyin dünyayı öğrendiği ve anladığı düşünce süreçlerinin gelişimidir. Bebekler,

bilgi ve becerilerini geliştirebilecekleri bir kapasiteye ve çevreye yanıt verme biçimlerine sahiptirler. Çalışmada doğumdan ergenliğe kadar çocukların kendi kültür dairelerinde çevre ve kültüre bilişsel düzeyde nasıl uyumlu hale geldiklerinin örnekleri bulunmaktadır. Okula başlama çağındaki uygulamalar, bilişsel süreç ilerlerken gerçekleşen inanç ve uygulamaları yansıtmaktadır.

Çocuğun motor gelişimi, hareketle ilgili vücut gelişimini kapsar. Çalışmada, oturma, emekleme, ayakta durma ve yürüme ile ilgili halk bilimsel veriler değerlendirilmiş ve yöreye özgü terminoloji ortaya konulmuştur.

Kültür değerlerimiz ve bilgilerimiz dil yoluyla iletilmektedir. Dil, çocuğun sosyal bir birey olmasını sağlar. Çalışmada, çocuğun dil gelişiminde yaşanan sorunların giderilmesinde tercih edilen geleneksel yöntemler üzerine durulmuş, konuşamayan çocukla ilgili uygulamalar açıklanmıştır.

İnsan sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içerisinde sosyal ilişkiler hem toplumun hem kültürün hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı, çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası, duygusal gelişimle olgunluğun artmasıyla hızlanır. Bir öğrenme olgusu olan sosyalleşme, bireyin çevresindeki norm ve değerlere uygun davranış biçimlerini kabul etmesi anlamına gelir. Çalışmada Adana örneğinden yola çıkılarak, oyun, ailede ve çevrede sorumluluk alma, kaçınma ve yasaklar, disiplin, terbiye ve ceza gibi başlıklarda duygusal ve sosyal gelişim ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Çocukluk çağında gerçekleştirilen işlem ve pratikler, töre ve törenler, önem ve sıralarına göre kimi zaman katı, kimi zaman da esnek bir biçimde uygulanırlar. Bu yazılı olmayan uygulama ve inanışların amacı, çocuğun büyütülmesi, korunması, bağlı bulunduğu toplumun değer yargılarına uyumlu bir birey haline gelerek toplumda mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmesini sağlamaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili adet ve inanmaların etnoloji etüdü*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk kültüründe “ad koyma folkloru”nun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. *4. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (Gelenek, Görenek ve İnançlar)*, C. 4, 1-14, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Artan, G. (1973). Tire’de doğum gelenekleri. *TFA*, 15(289), 6724.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, 1-25.

- Artun, E. (2013). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Bali, A. (2015). *Mersin konargöçerlerinin halk kültüründe inanışlar ve bunlara bağlı uygulamalar*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bali, A. (2017). Gaziantep yöresi doğum geleneklerinde anne ve çocuk sağaltımı, *Turkish Studies*, 12(5), 85-110.
- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve dindışı*. İstanbul: Gece Yayınları.
- Güzelbey, C. C. (1982). Gaziantep'te doğum ve çocuğa ilişkin eski töre ve inançlar. *Türk Folkloru Araştırmaları*. 19-31, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ilgaz, K. (1956). *İstanbul'da doğum ve çocukla ilgili adet ve inanmalar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Kalafat, Y. (1999a). Türk dünyasında ayak ve ayakkabı ile ilgili inançlar. *Türk Folkloru Dergisi*, 96, 79-96.
- Kalafat, Y. (1999b). *Kırım ve Kuzey Kafkasya sosyal antropoloji araştırmaları*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Karakaş, A. (2005). *Feke halk kültürü araştırması*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Malinovski, B. (2000). *Büyük, bilim ve din*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Örnek S. V. (1995). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sanders, B. (1999) *Öküzün a'sı elektronik çağda yazılı kültürün çöküşü ve şiddetin yükselişi*. (Çev.: Ş. Tahir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tacemen, A. (1995). *Bulgaristan Türkleri inanışları veya Türk kimliği*. Ankara: Üçbilek Matbaası.
- Tanyıldızı, E. (2015). Elâzığ halk kültüründe doğum âdetleri. *Turkish Studies*, 10 (12), 1067-1084.
- Yalman (Yalgın), A. R. (1977). *Cenupta Türkmen oymakları*. C. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yüksel, D. (2007). *Gaziantep ve çevresinde doğumla ilgili inanış ve uygulamalar*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1. Dürdane BEREKET, Adana Salbaş 1942, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 2.6.2018)
- KK-2. Zeynep GÜVEN, Adana Karaisalı 1965, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 2.6.2018)
- KK-3. Afet BATIHAN, Adana Karaisalı 1950, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 2.6.2018)
- KK-4. Selma GÖKÇEK, Adana Karaisalı 1953, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 2.6.2018)
- KK-5. Duriye BULUT, Adana Karaisalı-Beydemir köyü 1944, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 2.6.2018)

- KK-6. Süleyman GÜVENMEZ, Adana Salbaş 1939, okumamış, emekli. (Görüşme: 2.6.2018)
- KK-7. Rabia ÖZDEMİR, Adana Solaklı 1964, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-8. Ayşe BOZÖYÜK, Adana Doğankent 1964, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-9. Meryem Doğan, Adana Doğankent 1958, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-10. Zeynep ŞIRNAK, Adana Karataş 1970, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-11. Meral BULUT, Adana Karataş 1969, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-12. Latife İDGÜ, Adana Karataş 1940, okumamış, emekli. (Görüşme: 4.6.2018)
- KK-13. Gülcan DÜZEL, Adana Seyhan 1966, ilkokul mezunu, terzi. (Görüşme: 8.6.2018)
- KK-14. Faize OK, Adana Seyhan 1958, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 8.6.2018)
- KK-15. Ayşe İMAM, Adana Seyhan 1964, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 8.6.2018)
- KK-16. Hatice GÖRGÜLÜ, Adana Karşıyaka 1961, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 11.6.2018)
- KK-17. Dudu KOYUNCU, Adana Kozan 1945, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 12.6.2018)
- KK-18. Sultan YILDIZ, Adana, Kozan 1946, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 12.6.2018)
- KK-19. İbrahim TAVŞANOĞLU, Adana Kozan 1955, ilkokul mezunu, esnaf. (Görüşme: 12.6.2018)
- KK-20. Meryem ÜNLÜOĞLU, Adana Kozan 1943, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 12.6.2018)
- KK-21. Fatma ATAY, Adana Kozan 1964, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 12.6.2018)
- KK-22. Remziye GÜZEL, Adana Aladağ, Akören kasabası 1962, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 15.6.2018)
- KK-23. Şerbet TAŞ., Adana Aladağ, Akören kasabası 1958, ortaokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 15.6.2018)
- KK-24. Aynur EREN, Adana Aladağ 1963, lise mezunu, evli, tuhafiyeci. (Görüşme: 15.6.2018)
- KK-25. Hatice SİYAKUŞ, Adana Aladağ Akören kasabası 1960, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 15.6.2018)
- KK-26. Sevim ÇARKIÇI, Adana Yüreğir 1967, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 19.6.2018)
- KK-27. Suzan BALIKEL, Adana Yüreğir 1970, ortaokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 19.6.2018)
- KK-28. Sevilay ÜNALGAN, Adana Yüreğir 1963, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 19.6.2018)

- KK-29. Raziye AKÇA, Adana Yüreğir 1957, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 19.6.2018)
- KK-30. Melek ÇİFTÇİ, Adana 1952, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-31. Berrin BAĞIRKAN, Adana 1956, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-32. Zeynep TEKİN, Adana 1970, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-33. Bedia AKAR, Adana Seyhan 1933, ilkokul mezunu, emekli. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-34. Fatma DİKMEN, Adana Seyhan 1933, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-35. Aslı ŞEN, Adana 1942, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-36. Osman YİĞİTTEKİN, Adana 1967, ilkokul mezunu, evli, serbest meslek. (Görüşme: 20.6.2018)
- KK-37. Nilüfer İŞKAR, Adana Ceyhan 1961, lise mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 22.6.2018)
- KK-38. Fatma KUŞÇU, Adana Yumurtalık-Kaldırım köyü 1943, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 22.6.2018)
- KK-39. Gülfer TOKMAK, Adana Ceyhan 1959, lise mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 22.6.2018)
- KK-40. Emine TOKMAK, Adana Ceyhan 1945, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 22.6.2018)
- KK-41. Ayten GÜNDOĞDU, Adana İmamoğlu 1964, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 25.6.2018)
- KK-42. Sultan YALÇINER, Adana Yenice Köyü 1963, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 27.6.2018)
- KK-43. Nimet ATİK, Adana Yenice Köyü 1942, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 27.6.2018)
- KK-44. Kadriye POLAT, Adana Yunusoğlu Beldesi 1968, okumamış, ev hanımı. (Görüşme: 1.7.2018)
- KK-45. Türkan SAYILIK, Adana Yunuslu köyü 1941, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 1.7.2018)
- KK-46. Semiha ADA, Adana Camuzcu köyü 1940, okumamış ev hanımı. (Görüşme: 11.7.2018)
- KK-47. Hacer ÇETINKAYA, Adana Camuzcu köyü 1955, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 11.7.2018)
- KK-48. Durdu ALTINIŞIK, Adana Feke Akoluk köyü 1963, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 14.7.2018)
- KK-49. Fatma Altınışik, Adana Feke Akoluk köyü 1968, lise mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 14.7.2018)
- KK-50. Fadime ULUDAĞ, Adana Saimbeyli-Yardibi köyü 1932, ilkokul mezunu, ev hanımı. (Görüşme: 14.7.2018)
- Kaynak kişiler görüşme tarihlerine göre sıralanmıştır.

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of “Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)”:

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*